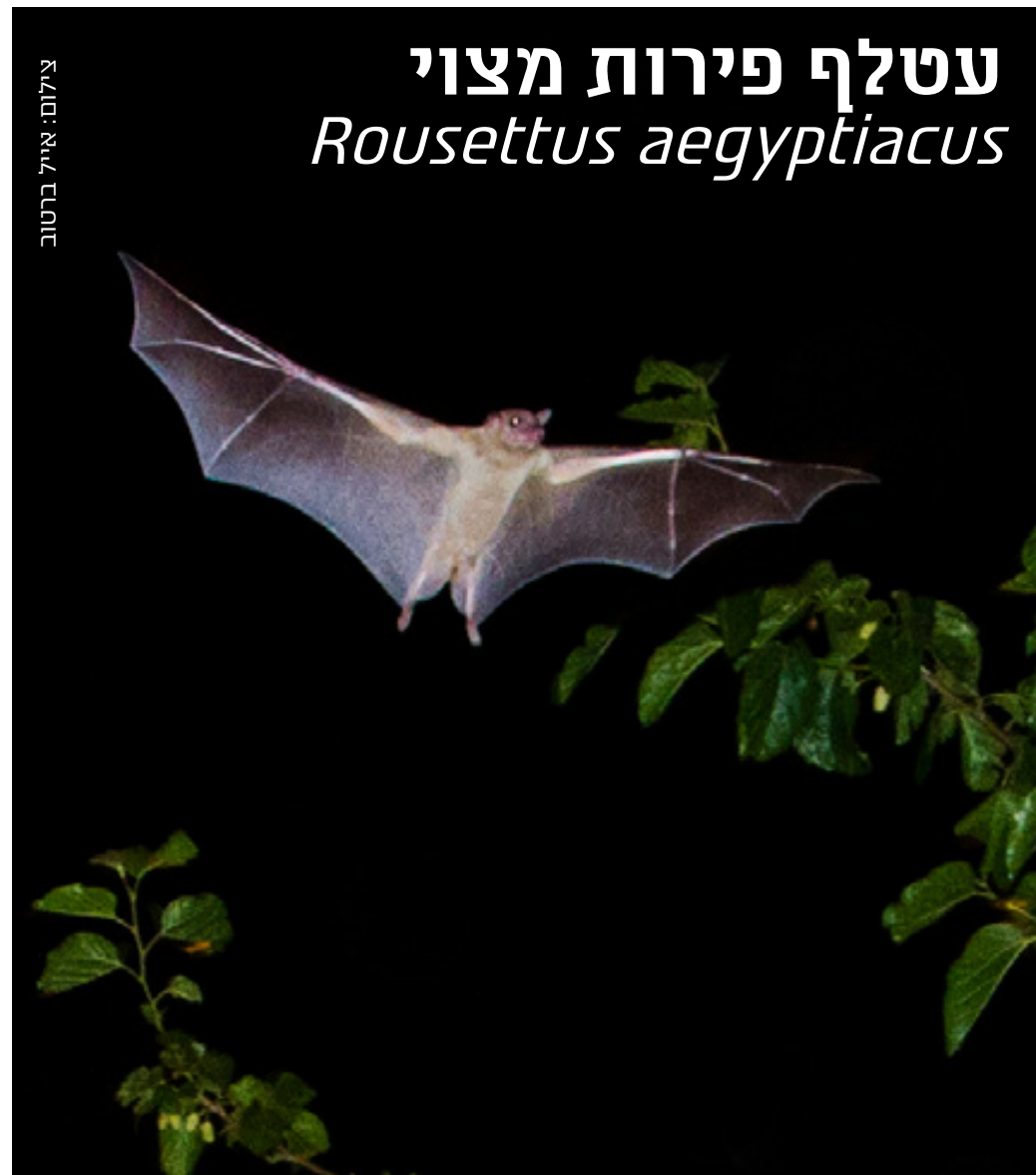

צילום: אייל ברטוב

צילום: אייל ברטוב

עטלף פירות מצוי

Rousettus aegyptiacus

עטלפי פירות

Pteropodidae

עטלף פירות מצוי

עטלף הפירות המצוי הוא העטלף הגדול והמוכר ביותר בארץ. מוטת כנפיו מגיעה ל-60 עד 100 ס"מ, ומשקלו מגיע ל-170 גרם. אפשר לראות אותו בשעות החשכה סביב עצי תאנה, אזדרכת, שקמה, תות, שסק ועצי פרי נוספים. בבוקר נבחין רק בכתמי היריקות וההפרשות שלו על הקירות והמדרכות. הוא חשוב במיוחד לטבע בגלל תרומתו להפצת זרעים למרחק. בניגוד לשאר עטלפי הפירות בעולם, עטלף זה משתמש באיכון הד כמו עטלפי חרקים. העטלפה ממליטה גור זעיר פעמיים בשנה. הגור נצמד אל גופה במשך כחודשיים, גם בתעופות הלילה לחיפוש מזון. רק כשהוא גדול וחזק דיו כדי להיאחז לבד בתקרת המערה, האם משאירה אותו שם, עפה לבדה לאכול, וחוזרת להניק אותו.

בישראל יש רק מין אחד של עטלף שניזון מפירות, ואילו כל שאר מיני העטלפים (32 מינים!) הם אוכלי חרקים. העטלפים הם יונקים, ממש כמונו. בניגוד למה שחלקנו חושבים, אין לעטלפים שום קשר משפחתי לחולדות ולעכברים, מאחר שאינם ממשפחת המכרסמים. לעטלפי הפירות יש ראייה מצוינת, ולכן גם האמונה שעטלפים מסתבכים בשיער של בני אדם אינה נכונה. עטלפי הפירות חיים במושבות גדולות במערות או בחללי עצים גדולים, וניתן לפגוש בהם גם במרתפים ובעליות גג. הם יוצאים לחפש את מזונם בערב וניזונים מפירות בשלים. כמו כל העטלפים, גם בני משפחת עטלפי הפירות נוהגים להיתלות הפוך, כשרגליהם למעלה – אוחזות בתקרת המערה או בענף העץ, וראשם למטה.

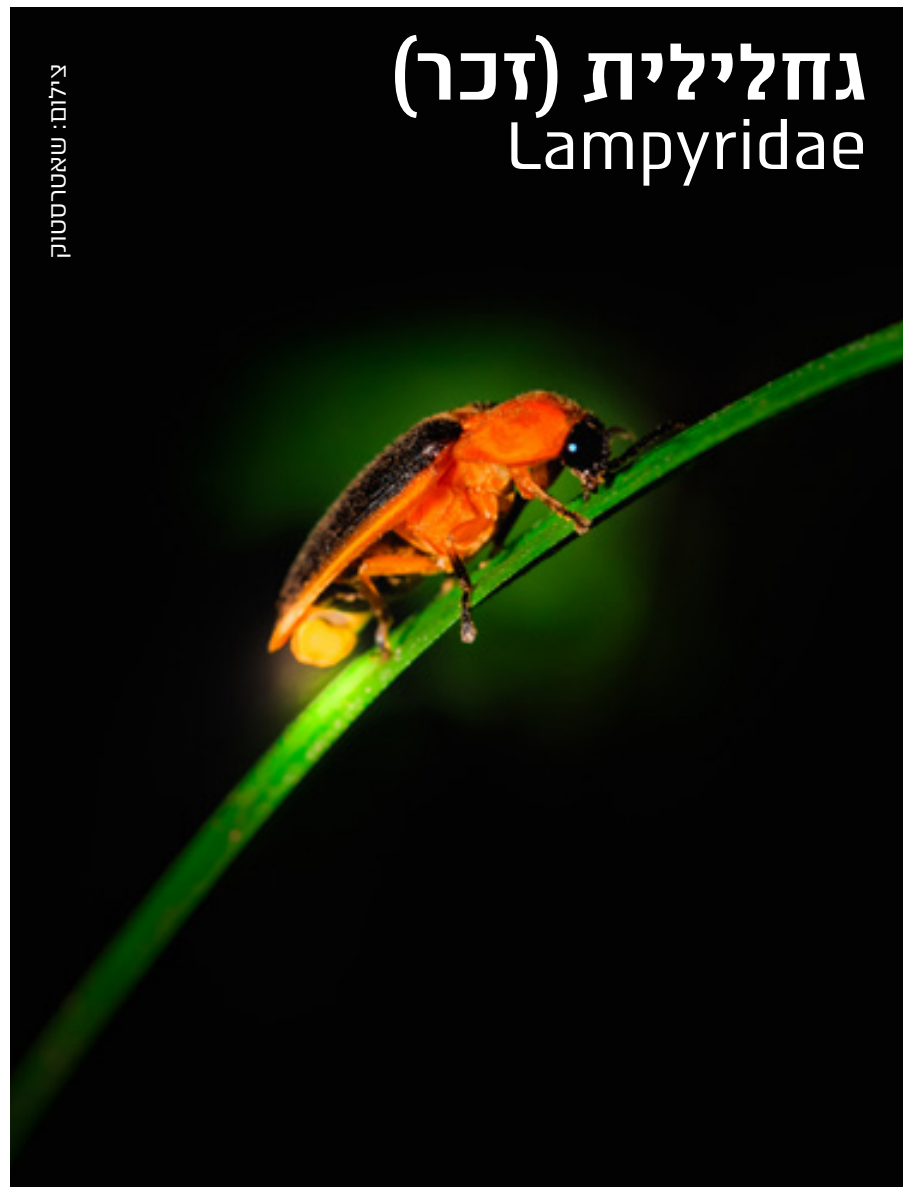
זחל גחלילית

צילום: אייל ברטוב

גחלילית (זכר) Lampyridae

צילום: שאטרטוק

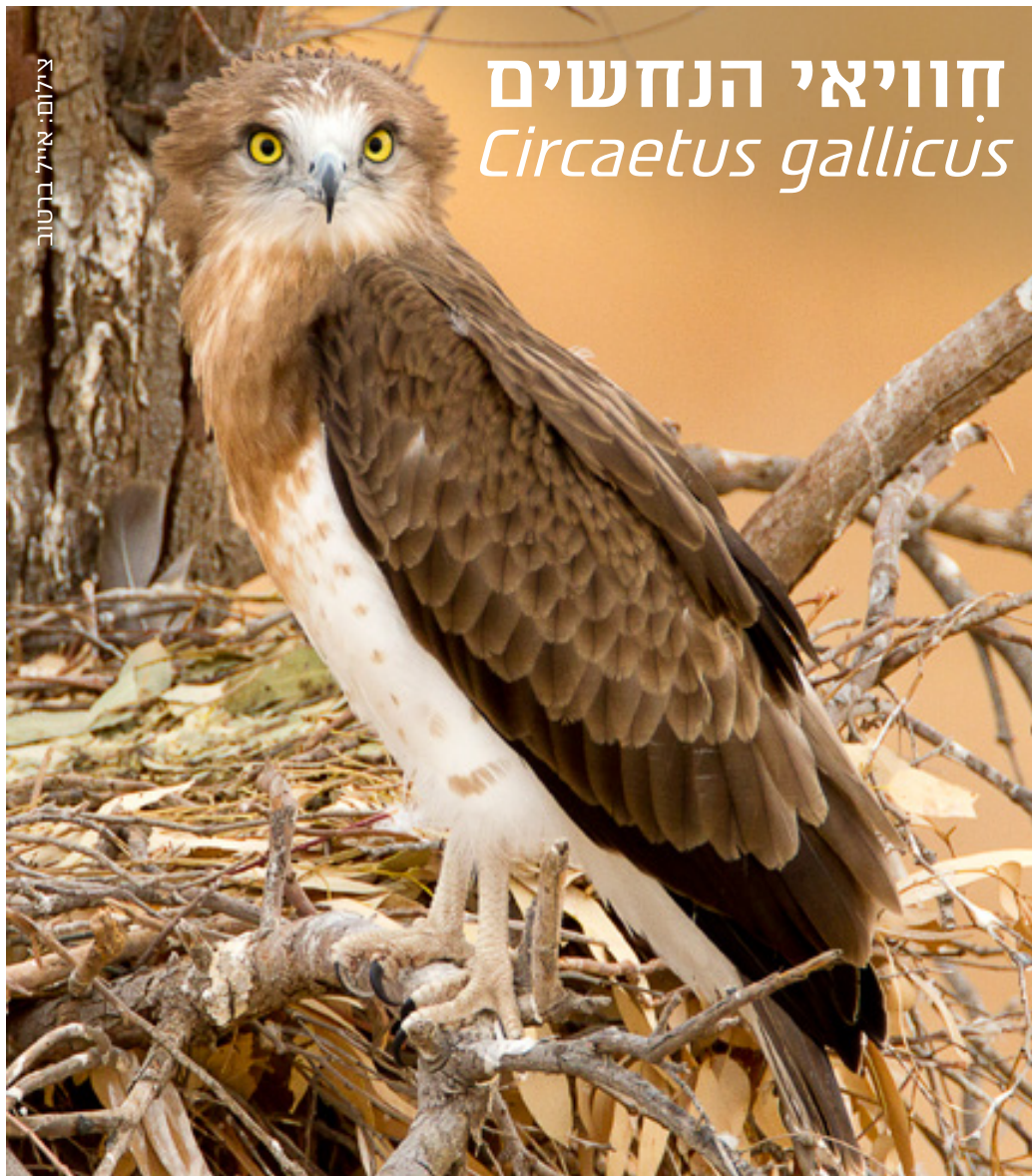

גחלילית Lampyridae

אוכלוסיית הגחליליות התמעטה מאוד בשל ריסוסים כנגד מזיקים, ובשל זיהום אור שנובע מפעילות האדם – אור מלאכותי רב במשך כל הלילה, שפוגע ביכולת בתקשורת וברבייה שלהן.

הגחלילית שייכת למשפחה של חיפושיות טורפות. גחליליות חיות בכל צפון הארץ, באזורים לחים, והן פעילות בלילה. השם מורכב מהמילים גחלת ולילה. גודלה הממוצע של הגחלילית הוא כ-2.5 ס"מ. היא ידועה בזכות יכולתה ליצור הבזקי אור כדי למשוך בני זוג לרבייה. האור מופק בעזרת חלבון שנוצר באיברים מיוחדים בבטנה. לכל מין של גחלילית יש הבזקי אור בתדר שונה. הגחלילית ניזונה מטריפת חלזונות, חרקים ופרוקי רגליים שונים, וחלק ממיני הגחלילית ניזונים בשלב החיים הבוגר מצוף ומאבקה. לגחליליות הבוגרת יש כנפיים, והיא מעופפת. בישראל קיימים יותר מ-10 מיני גחליליות, והן מועילות לאדם בהשמדת מזיקים בגינה ובשטחים חקלאיים.

חזויאי הנחשים
Circus gallicus

צילום: אייל ברטוב

שעיר מצוי
Otus scops

צילום: אייל ברטוב

דורסי יום ודורסי לילה

בדומה לחיות ליליות אחרות, גם דורסי לילה מתקשרים ביניהם באמצעות קול, ולכן יש להם מגוון רחב יחסית של קולות שהם מסוגלים להשמיע.

הנוצות של דורסי הלילה רכות מאוד בקצוות, כדי לצמצם רעשים. נוסף על כך, טכניקת התעופה שלהם גורמת למעט מאוד תזוזה באוויר שמסביבם, וכך נוצר מעט מאוד רעש. אם תראו תנשמת מעופפת בלילה, קל להבין למה קשרו סביבה אמונות תפלות הקשורות למזל רע: המעוף החרישי והצבע הבהיר שלה יכולים להזכיר בקלות רוח רפאים.

אופן הטריפה של דורסי הלילה שונה מזה של דורסי היום. בעוד שדורסי יום יורדים אל הטרף שלהם מגובה רב במהירות גבוהה, דורסי הלילה פועלים באופן כמעט הפוך. הם עפים לא מאוד מהר בגובה צמרות העצים, בשקט מוחלט כמובן. כשהם מזהים את הטרף הם יורדים אליו בדממה, נוחתים צמוד אליו, דורכים עליו עם אחת הרגליים או מרימים אותו במקורם החזק, וממריאים למקום בטוח כדי לאכול אותו.

דורסי לילה הם סדרת עופות שאין להם, למעשה, כל קשר לסדרת דורסי היום. הדמיון בין דורסי היום ודורסי הלילה הוא תוצר של אורח חיים דומה (אבולוציה מתכנסת). לעופות בשתי סדרות הדורסים יש רגליים חזקות וטפרים חזקים מאוד, המשמשים אותם כשהם תופסים את טרפם והורגים אותו, עובדה שהקנתה להם את שמם. העופות בשתי הסדרות הם גם בעלי מקור מאונקל לקריעת הטרף. אך שלא כמו אצל דורסי היום, שתי העיניים של דורסי הלילה ממוקמות בקדמת הראש, דבר שמקנה להם ראיית עומק מצוינת. את מרכז הפנים של דורסי הלילה מקיף מכלול נוצות קעורות, שעושה אצלם את מה שעושה האפרכסת באוזן האנושית – הוא מסייע לרכז את הצלילים אל פתחי האוזניים שנמצאים אצל כל העופות בצידי הראש. מבנה זה מקנה להם יתרון בשמיעה חדה ומדויקת, ומאפשר לצלילים להיקלט באופן שנותן מידע מדויק מאוד באשר למיקומו של מקור הרעש.

תן זהוב

Canis aureus

צילום: אייל ברטוב

תן זהוב

Canis aureus

אלה: הזאב גדול ומסיבי יותר מהתן, וצבעו אפרפר, ואילו התן הקטן יותר, כשמו כן הוא – זהוב. לחייו של הזאב לבנות, וזנבו ארוך משל התן. זאבים לרוב אינם סמוכים למגורי אדם ואינם נצפים בתוך הערים.

התן הוא טורף ממשפחת הכלביים. משקלו מגיע עד 12 ק"ג. הוא נפוץ בכל רחבי ארץ ישראל, מצוי גם בשולי הערים, ובפעילותו חודר גם ליישובים. כטורף, התן ניזון מכל בעל חיים שהוא יכול לגבור עליו. רוב מזונו מורכב ממכרסמים, מעופות ומפגרים, וסביב ערים וכפרים הוא ניזון גם מאשפה. מלבד בשר, התן ניזון מפירות, כגון פטל, תמרים, ענבים ותות שדה, מירקות עונתיים ומגידולים חקלאיים נוספים. התנים חיים בזוגות. הם מסמנים את הטריטוריה שלהם בגללים ובשתן, ובלילה ביללות חזקות הנשמעות למרחקים, כך הם גם מתקשרים עם להקות שכנות. כשיש הרבה מזון בשטח, התנים מתלהקים ללהקות קטנות, משתפים פעולה בציד, וצדים יחדיו צבאים ועופות גדולים, כמו עגורים, אנפות ושקנאים. יש המבלבלים בין תן לזאב. סימני ההבדל המובהקים הם

צילום: אייל ברטוב

צבוע מפוספס

Hyaena hyaena

צבוע מפוספט

Hyaena hyaena

שחלק מהן הם מרחיבים בחפירה. הצבועים שומרים על נחלתם, ובני זוג מרחיקים צבועים זרים באיומים ובקרבות. הצבועים נרדפו וניצודו בארץ, בעיקר בשל אמונות תפלות על יכולתם להפנט ולטרוף בני אדם. בשנים האחרונות הצטמצם הצייד, והאוכלוסייה משתקמת בכל רחבי הארץ.

הצבוע הוא הגדול בין הטורפים החיים בארץ. משקל הזכר כ-40 ק"ג, ומשקל הנקבה כ-32 ק"ג. רבים משייכים בטעות את הצבועים למשפחת הכלביים, אך הם משפחה בפני עצמה – משפחת הצבועיים. באפריקה חיים מינים נוספים, אך בישראל חי רק הצבוע המפוספט, ששמו בא לו בשל פסים שחורים רחבים על פרוותו העבה והגסה שצבעה אפור בהיר. לצבוע מבנה גוף ייחודי, רגליו הקדמיות גדולות וגבוהות מרגליו האחוריות, וראשו ענק. הוא ניזון מפגרים, ומבנה זה מאפשר לו לגרור בהליכה לאחור פגרים הגדולים ממשקל גופו. לצבוע חוש ריח מפותח ביותר העוזר לו בחיפוש פגרים בשטח. בעזרת מלתעותיו חזקות הוא מפצח עצמות גדולות.

הצבוע ניזון גם מבעלי חיים קטנים שהוא מצליח ללכוד (כולל צבים), והוא מגוון את ארוחותיו בפירות ובירקות. הצבועים פעילים בלילה ועוברים מרחקים גדולים בחיפוש אחר מזון. בשעות היום הם חיים במערות טבעיות,

צרצר Gryllidae

צילום: שאטרטוק

צרצר השדה

Gryllus bimaculatus

הגדול מתפקד כמו מגפון שמגביר את עוצמת הצרצור שלהם. תגלית מפתיעה נוספת היא שככל שחם יותר, תדירות הצרצורים עולה, וקיימת נוסחה המאפשרת לחשב את הטמפרטורה לפי מספר הצרצורים בדקה. הצרצורים מופיעים באגדות ובסיפורי עם רבים בתרבויות שונות. בסין מגדלים מין של צרצר מקומי כחיית מחמד.

בישראל חיים כ-30 מיני צרצרים. הצרצריים הם משפחה בסדרת החגבאים. צבעם שחור, חום או ירוק, ובעת תנועתם על הקרקע הם מנתרים בעזרת רגליהם האחוריות הארוכות. הצרצר הוא בעלי גלגול חסר, וכבר מהביצה בוקע צרצר דמוי בוגר ללא כנפיים. את הכנפיים מקבל הצרצר המתבגר רק לאחר מספר נשלים. הוא ניזון מרקב צמחים ופטריות ומפגרי חרקים. לנקבה יש צינור הטלה, ודרכו היא מטילה ביצים בין רגבי האדמה.

צרצר השדה חי באדמה ביערות, בשדות ובמדשאות, ולפעמים גם בתוך בתים – שם הוא מחריש אוזניים בצרצוריו. הצרצר הזכר מתקשר עם העולם ומזמין אליו נקבות בצרצור חזק, שהוא משמיע על ידי חיכוך כנפיו זו בזו. הנקבות נמשכות יותר אל זכרים גדולים בעלי צרצור חזק, אבל חוקרים גילו שהצרצרים הקטנים יותר מצאו לכך פתרון מחוכם: הם מכרסמים חור בעלה רחב, תוחבים בו את ראשם ואת חצי גופם הקדמי, וכשהם מצרצרים העלה

צילום: אייל ברטוב

קוצן מצוי

Acomys cahirinus

קוצן מצוי

Acomys cahirinus

הקוצן המצוי הוא מכרסם קטן, פעיל לילה, שמשקלו כ-45 גרם בלבד. הקוצן מאופיין בשערות קוצניות ודוקרות בצבע חום אפרפר, שמכסות את גופו ומגינות עליו. הקוצן המצוי ניזון מזרעים, מחלזונות ומחרקים. הוא חי באזורים סלעיים בכל הארץ, בסדקי סלעים ובמחילות.

הקוצן המצוי נוהג לאסוף את מזונו לתוך המחילה ורק שם הוא אוכל. בכך הוא מקטין את הסכנה להיטרף בשטח פתוח על ידי דורסי לילה, שועלים ונחשים. לאחר שסיים לטרוף את המזון שאסף הוא משליך את החלקים הבלתי אכילים, כמו קונכיות, החוצה אל הפתח – פטנט מקורי שבזכותו קל לזהות את מחילות הקוצן בטיול לילה בשטח. חלק מהזרעים שהקוצן אוסף למחילות נובטים בין סדקי הקרקע והסלע, ולכן הוא נחשב למפיץ זרעים טוב.

חדף זעיר* *Suncus etruscus*

צילום: אייל ברטוב

*היונק הקטן ביותר בעולם – משקלו כ-2 גרם

חדף זעיר

Suncus etruscus

החדף הזעיר אינו שייך למשפחת המכרסמים, אף על פי שמראהו מזכיר את עכבר הבית. הוא שייך לסדרת אוכלי החרקים במחלקת היונקים, יחד עם הקיפודים. זהו היונק הקטן ביותר בעולם: משקלו נע בין 1.4–2.1 גרם, ואורכו בסביבות 5 ס"מ כולל הזנב, שמהווה מחצית מאורך גופו. בארץ הוא מצוי בעיקר בשפלה ובעמקים, ומתגורר בתוך צמחייה סבוכה ובחורשים, אך ניתן למצוא אותו גם בגינות ביתיות, באזורי רקב צמחי, שם הוא מחפש את טרפו. החדף ניזון מפרוקי רגליים שונים, מחיפושיות ומשלשולים. הוא מהיר, וטורף גם חרקים ארסיים כמו עקרבים ונדלים. החדף זקוק לכמויות גדולות של מזון, והוא צורך למעלה ממשקל גופו ליום. הסיבה לכך היא חילוף החומרים המהיר מאוד בגופו. לב של חדף זעיר פועם בקצב של 800 עד 1,200 פעמים בדקה (לשם ההשוואה, קצב ליבם של בני אדם הוא כ-70 פעימות בדקה).

צילום: אייל ברטוב

ינשוף עצים

Asio otus

ינשוף עצים

Asio otus

ינשוף העצים הוא דורס לילה בינוני. אורכו בסביבות 40 ס"מ, ומוטת כנפיו כמטר אחד. ינשוף העצים ניכר בציציות אוזניו הגדולות והבולטות. הוא מקנן על עצים גדולים בכל הארץ עד מרכז הנגב. לינשוף העצים הסוואה מעולה בצבעי צהוב-חום מפוספס בכתמים שחורים. בשעות היום הוא מסתתר בתוך עלוות העצים, וקשה להבחין בו. הוא פעיל רק בלילות, ניזון בעיקר ממכרסמים שונים שהוא לוכד בתעופה חרישית, ולעיתים אף מצליח לצוד ציפורים. הינשופים נעשו דוגרים נפוצים בארץ בעשורים האחרונים, וקיניהם הנבנים בקיני עורבים נטושים בעצים עבותים, שכיחים גם בתוך יישובים כפריים בישראל. בקן מוטלות 5 עד 8 ביצים.

הגוזלים עוזבים את הקן בגיל ארבעה שבועות, יושבים בקבוצה על ענפי עצים, וביום מביטים בסקרנות סביבם.

לילית מצויה

Strix aluco

צילום: אייל ברטוב

לילית מצויה

Strix aluco

ועלולות לתקוף גם אדם שינסה לפגוע בקן. הלילית מופיעה רבות באגדות, במיתולוגיה ובסיפורי עם, ויש הקושרים לה תכונות מאגיות שליליות, ללא סיבה כמובן.

הלילית המצויה היא דורס לילה בינוני. אורך גופה כ-40 ס"מ, ומוטת כנפיה כמטר אחד. צבע הלילית אפור או חום בהיר מפוספס בכתמים שחורים, צבע זה מסווה אותה בתוך עלוות העצים בשעות היום. הלילית נדירה יחסית, ותפוצתה בארץ בעיקר בחורשים בגליל, בגולן ובכרמל. הלילית פעילה רק בלילות, ומכאן שמה. היא מזנקת אל טרפה מתוך הסבך, ולוכדת במעוף שקט טרף מגוון, הכולל יונקים קטנים, ציפורים, זוחלים ודו-חיים, חרקים גדולים ואפילו דגים. קולות הלילית נשמעים היטב בלילות, והם ערבים לאוזן יותר מכל קולות דורסי הלילה האחרים. הליליות חיות בזוגות קבועים המקננים בנקרות עצים, בנקיקי סלעים ואף בעליות גג ובמחסנים. הלילית מטילה 2 עד 4 ביצים, והדגירה נמשכת כחודש. לאחר הבקיעה הזכר מביא את המזון, והנקבה מאכילה את הגוזלים. הליליות ידועות בכך שהן מגינות בחירוף נפש על קינן,

שעיר מצוי

Otus scops

צילום: אייל ברטוב

שעיר מצוי

Otus scops

לאחר שהגוזלים גדלים במקצת, הם יוצאים מהקן, עומדים על ענף בשורה, ומחכים להאכלה. הגוזלים והוריהם נשארים במסגרת המשפחתית עד סוף הקיץ.

השעיר המצוי הוא דורס הלילה הקטן בישראל, אורכו כ-20 ס"מ. כמו רוב דורסי הלילה, השעיר פעיל בחושך וניזון בעיקר מפרוקי רגלים שונים, שהוא מוצא בעזרת עיניו הצהובות והגדולות ושמיעתו החדה. מזונו מורכב בעיקר מחגבים, חיפושיות, נדלים ועקרבים. צבעו חום-אפור מפוספס. הוא מוסווה מאוד, ודומה בצבעיו לקליפת עץ. השעיר מסתתר ביום בסבך עצים סמוך לגזע, ועומד במקום ללא תנועה גם כשמתקרבים אליו. בשעת התרגשות או לפני שהוא בורח – הוא זוקף את ציציות אוזניו. לשעירים קריאה חדה ומונוטונית, והם חוזרים עליה שוב ושוב כל 3 שניות, בדואט בין הזכר לנקבה. הקריאות יכולות להימשך זמן רב, ונשמעות למרחק של 1 ק"מ. יש אנשים שהקריאה מטרידה את מנוחתם, בעיקר כשהשעיר מתמקם בין ענפי עץ הסמוך לבית מגורים. השעירים מקננים בארץ מסוף מרץ ועד יוני. הקינים ממוקמים בתוך נקרות עץ חלול, בין כפות תמרים או בקינים נטושים של נקרים ועורבים. מספר הביצים בקן 3 עד 6.

תנשמת לבנה

Tyto alba

צילום: אייל ברטוב

תנשמת לבנה

Tyto alba

התנשמת גויסה כמדבירה ביולוגית לטובת האדם, מאחר שהיא יעילה ביותר בהדברת מזיקי חקלאות. כיום יש בארץ כ-5,000 תיבות קינון שניבנו בשדות חקלאים כדי לאפשר קיום ושהייה של תנשמות בשדות ובמטעים. לתנשמת בין 4 ל-12 גוזלים, ומספרם תלוי בכמות הטרף המצוי בשנים שונות.

התנשמת הלבנה היא דורס לילה בינוני, ומשקלה 260 עד 600 גרם. התנשמת נפוצה במשכנות אדם, ובולטת מאוד בצבעה הלבן בוהק ובקולות הנשיפה החזקים שלה, שנתנו לה את שמה. פניה עטורים בזר נוצות, שמוליך את קולות הטרף לאוזניים הממוקמות בצידי הראש באופן לא סימטרי – אוזן אחת ממוקמת גבוה יותר וקדימה יותר מהשנייה. מיקום האוזניים מאפשר לתנשמת זיהוי מדויק מאוד של מיקום הטרף במרחב רק בעזרת שמיעה, והוא יעיל בלילות חשוכים ביותר. גם עיניה הממוקמות מלפנים, כעיני האדם, עוזרות בגילוי הטרף ובלכידתו. פיצול נוצות עדין בקצה אברות התעופה, שאופייני לכל דורסי הלילה, משמש משתיק קול מעולה, והטרף אינו שומע את התנשמת העטה לעברו. התנשמת מרחפת בשקט מוחלט בשדות ובין יישובים, ולוכדת בעיקר מכרסמים – עכברים, חולדות ונברני שדות.

צילום: איל ברטוב

גירית מצויה

Meles meles

גירית מצויה

Meles meles

בין הערביים. בארץ חי מין נוסף של גירית – גירית הדבש
הנמצאת בסכנת הכחדה: בעבר היא חיה בכל הארץ, אך
בשנים האחרונות נצפו רק פרטים מעטים, וכולם בדרום.

הגירית המצויה היא מין טורף השייך למשפחת הסמוריים.
היא חיה בכל האזור הים תיכוני של ישראל וגם בצפון
הנגב ועד לאזור שדה בוקר ומצפה רמון. היא נצפתה גם
באזור הערבה, כנראה בעקבות פיתוח החקלאות. לגירית
המצויה גוף מגושם ומסורבל, והיא בעלת רגלים קצרות
המצוידות בציפורניים חזקות וארוכות. פרוותה אפורה, ועל
ראשה פסים עבים בשחור ולבן. במראה היא מזכירה מעין
דוב קטן. משקל הגירית הוא כ-8 ק"ג. היא חופרת היטב,
וחיה במערכת מחילות מסועפת בעלת קומות, פתחים
וחדרים רבים. לעיתים באותה מערכת חיה משפחת גיריות
לצד משפחת דורבנים. הגיריות חיות כזוג קבוע ומונוגמי
לאורך שנים ארוכות. הנקבה ממליטה 2 עד 4 גורים בחדר
מרופד בעשב יבש. משגדלו במקצת, הגורים יוצאים
יחד עם הוריהם לחפש מזון. הגיריות הן אוכלות-כול –
טורפות בעלי חיים קטנים, וכן ניזונות מפקעות, מפירות,
מבלוטי אלוניים ומירק. הן פעילות בעיקר בלילה ובשעות

עין-חתול אפור

Telescopus hoogstraali

צילום: אייל ברטוב

עין-חתול אפור

Telescopus hoogstraali

הנקבה מטילה כ-20 ביצים. הנחשים הצעירים בוקעים
בחדש יולי, ומייד מתפזרים בשטח.

עין-חתול אפור הוא נחש תת-ארסי, כלומר שהכשתו
אינה גורמת למוות, אבל עלולה לגרום לכאבים עזים
ולנפיחות. כמו אצל כל הנחשים התת-ארסיים, השיניים
שלו ממוקמות בחלקה האחורי של הלסת העליונה,
ולאורכן ישנם חריצים בצורת מרזב, שבהם ניגר הארס אל
הפצע בזמן ההכשה. הרעל של נחשים תת-ארסיים חלש
יחסית, ונועד להמתת בעלי חיים קטנים ולפירוק הטרף
בזמן העיכול. אורכו של עין-חתול אפור מגיע למטר, צבעו
הכללי אפור, הראש והצוואר שחורים, ואת גופו מעטרים
פסי רוחב כהים שדוהים ככל שהנחש מתבגר. עין-חתול
האפור חי במישורי לס בדרום הארץ, והוא אנדמי לישראל
ולמצרים. כשהוא מרגיש מאוים הוא משמיע קולות נשיפה
לאזהרה. הוא פעיל לילה, זוחל באיטיות, וניזון ממכרסמים
קטנים, מזוחלים כדוגמת נחשים ולטאות, ולעיתים גם
מציפורים שלנות על שיחים.

צילום: אייל ברטוב

נמייה מצויה

Herpestes ichneumon

נמייה מצויה

Herpestes ichneumon

בעבר חקלאים פגעו בנמיות מכיוון שטרפו תרנגולות, אך בימינו הן אינן מסכנות את התרנגולות שנמצאות בלולים מודרניים, ותועלתן לאדם רבה בחיסול מכרסמים מזיקים ובטריפת נחשים ארסיים.

הנמייה היא יונק ממשפחת הנמייתיים, משפחה של טורפים קטנים יחסית. הנמייה המצויה חיה בישראל בצפון הארץ ובמרכז, וחודרת גם לאורך הבקע למעיינות מדבר יהודה וים המלח, ובערבה לאזור חצבה. היא מעדיפה אזורים מעובדים, יערות וקרבה למקווי מים, אבל יש אוכלוסייה גם במדבריות. משקלה כ-3 ק"ג, ואורכה כולל הזנב הארוך מגיע ל-60 ס"מ. גוף הנמייה ארוך וגלילי, והיא גמישה מאוד. היא פעילה ביום ובלילה, טורפת בעלי חיים קטנים ממנה, ומתגברת אפילו על נחשים ארסיים וחזקים כמו צפע ארץ-ישראלי. נמצא שהיא עמידה לארס הנחשים, אך לרוב זריזותה אינה מאפשרת לנחשים להכיש אותה. הנמייה מגוונת את מזונה גם בפירות וירקות. חושיה, ובייחוד חוש הריח, מפותחים מאוד. הנמיות הן חיות חברתיות וחיות במשפחה שמורכבת מזכר אחד ועד שלוש נקבות וגוריהן. אם אחד מבני המשפחה מותקף, כל חברי הקבוצה יוצאים להגנה אינטנסיבית, גם אם המתקיף הוא טורף שגדול מהן בהרבה.

מניפנית מצויה

Ptyodactylus guttatus

צילום: אייל ברטוב

מניפנית מצויה

Ptyodactylus guttatus

המניפנית המצויה היא לטאה קטנה, שוכנת קרקע. אורכה מגיע ל-15 ס"מ, וצבעה חום-אפור מנוקד שעוזר להסוואה שלה בשטח. כל אחת מאצבעותיה מסתיימת בכרית הצמדה שנראית כמניפה, ומורכבת משערות ומשעריות משנה זעירות, ובעזרתן היא מטפסת ללא קושי על קירות זקופים, על חלונות זכוכית חלקים ואפילו על תקרות. בשל מניפות ההצמדה הללו זכתה בשמה.

המניפנית חיה מצפון הנגב ועד לגליל ולגולן. היא פעילה בעיקר בשעות הערב, אז היא צדה את מזונה – חרקים ופרוקי רגליים שהיא מאתרת בעיניה הגדולות. המניפניות אינן שותות כלל, ומסתפקות בנוזלים שבגוף הטרף.

הן חיות בנחלה קבועה, זכר אחד ומספר נקבות. הזכר טריטוריאלי ומכריז על שליטתו בשטח בקול נקישה קצוב שהוא מפיק בפיו. כל נקבה מטילה 2 ביצים רכות וגמישות מספר פעמים בשנה, והצעירים מגיעים לבגרות כעבור שלוש שנים.

צילום: אייל ברטוב

יזנב גדול

Rhinopoma microphyllum

עטלפי חרקים

Microchiroptera

בישראל יש 32 מינים של עטלפי חרקים, שניזונים מחרקים ולא מפירות. הם קטנים בהרבה מעטלפי הפירות: מוטת כנפיהם מגיעה לסנטימטרים בודדים, ומשקלם 10–30 גרם, כתלות במין. הם מעופפים במהירות רבה כדי להשיג את טרפם הזריז. את הטרף הם מוצאים בעיקר בעזרת שמיעה מיוחדת – איכון הד (אקולוקציה): הם משדרים גלי קול, מקשיבים להדים החוזרים, ובעזרתם מאתרים חרקים מסוגים שונים. בתקופת החורף הם נכנסים לתרדמת חורף חלקית, בניגוד לעטלפי הפירות שפעילים כל השנה.

יזנוב גדול

היזנוב הוא מהגדולים בעטלפי החרקים: משקלו 20–45 גרם, ומוטת כנפיו מגיעה לכ-37 ס"מ. שמו ניתן לו בזכות זנבו הארוך, שבקצהו שורה העוזרת לו בגיטוש ובהתמצאות. היזנובים הגדולים חיים בישראל בבקעת הירדן, מעמק החולה ועד דרום מדבר יהודה, אך בחיפוש

מזון הם מגיעים גם לנחלי הגולן, לכרמל ולגליל. היזנובים חיים במערות טבעיות, בקהילה שמונה לעיתים עשרות אלפי עטלפים. ליזנובים יש אוזניים ענקיות ועיניים גדולות יחסית, והם צדים בעזרת איכון הד חרקים מעופפים, מיני חיפושיות, ואפילו מלכות נמלים גדולות מלאות בחלבון מזין. בחורף היזנובים נודדים מהצפון למדבר יהודה, ונכנסים לתרדמה חלקית עד האביב. בתקופת החורף אסורה כניסת מבקרים למערות שעטלפי חרקים נמצאים בהן. בתקופה זו הם רגישים להפרעות, והדבר עלול להשפיע על שרידותם. באביב הם חוזרים למערות שלהם בצפון, וכל נקבה ממליטה גור אחד, שצמוד לבטנה גם כשהיא עפה לחפש מזון. לאחר שהגור גדל, האם משאירה אותו במערה בחברת גורים נוספים, ויוצאת בחבורה לחפש טרף. בתום מסע הציד כל עטלפה חוזרת להניק את הגור שלה.

תלוליות של חולד

צילום: איל ברטוב

חולד *Spalax*

צילום: איל ברטוב

חולד ארץ-ישראלי

Spalax ehrenbergi

החולד הארץ-ישראלי הוא מכרסם שמשקלו 100 עד 200 גרם, והוא חי במחילות שהוא חופר מתחת לאדמה. החולד טריטוריאלי וחי בבדידות פרט לתקופת הרבייה. שטח מערכת המחילות שהוא חופר מגיע ל-340 מ"ר, ויש בה חדרים המשמשים לאגירת מזון, חדר שינה רחב המרופד בעשב יבש, וחדר שירותים לעשיית צרכים. החולד משפץ כל הזמן את מערכת המחילות שלו כדי לעקוף מכשולים או להגיע לשורשים ולמקורות מזון טובים, ותולדות העפר הבולטות שאנו רואים מעל הקרקע הן חומרי החפירה שגרף במהלך בניית המחילות.

הוא חופר את מחילותיו בעזרת שיניו הארוכות והחזקות ובעזרת רגליו. גופו גלילי ומכוסה בפרווה רכה וצפופה, עיניו שקועות ומכוסות בקרום דק כהגנה מפני האדמה, והוא יכול להבחין רק בין אור לחושך.

החולד ניזון מצומח בלבד – פקעות, בצלים, ושורשי צמחים, הוא חומס ירקות מגינות ומשדות, ואוגר אותם במחסנים במהלך החורף.

בראשית החורף, כשהאדמה רטובה ורכה, הנקבה בונה תל המלטה גבוה ובולט, כדי שזכרים מהסביבה יגיעו למטרות

חיזור ורבייה. הם נכנסים אחד אחד לתא מיוחד שהיא חופרת בעומק הקרקע מתחת לתל, והיא בוחרת אחד מהם לבן זוגה. בהמשך היא ממליטה עד 5 ולדות שנשארים איתה כשלושה חודשים, עד צאתם לחיים עצמאיים.

הזכר והנקבה נפגשים רק בעונת הרבייה. בשאר השנה החולדים תוקפניים אל בני מינם. מפגש בין חולדים עלול להסתיים בקרב עד מוות, ולכן יש להם תקשורת שאינה מחייבת מפגש – בהשמעת נקישות ראש על קירות המחילה – כדי לאיים ולמנוע מפגשים בלתי רצויים.

קיים בלבול בין החולד לבין החפרפרת, כנראה מכיוון ששניהם חיים במחילות, יוצרים תולדות אדמה תחוחה בשטח, ויש דמיון חיצוני ביניהם: גופם גלילי, ועיניהם מכוסות קרום. אבל אל תטעו: בישראל חי רק החולד, שהוא צמחוני לחלוטין וניזון משורשים ומפקעות צמחים, ואילו החפרפרת חיה באירופה, בצפון אמריקה ובחלקים מאסיה. החפרפרת היא טורפת, וניזונה משלשולים, מתולעים, מחרקים ואפילו מעכברים.

דורבן *Hystrix indica*

צילום: אייל ברטוב

דורבן

Hystrix indica

בעזרת ציפורניהם העבות והארוכות. הדורבנים נפוצים בכל רחבי ארץ ישראל, ולעיתים הם גורמים נזק בגינות ירק ובמטעים.

הדורבן הוא המכרסם הגדול ביותר בארץ: משקלו מגיע ל-17 ק"ג, ואורכו מגיע עד למטר אחד. שמו בא לו בשל הדורבנות או הקוצים הארוכים המכסים את גופו. לדורבן יש סוגים שונים של קוצים: קוצים ארוכים וגמישים שמשמשים כסות; קוצי זנב לבנים וחלולים שמשמשים להרתעה, ונפרסים כזר גדול תוך השמעת רשרוש חזק; וקוצים קשיחים וחדים שמשמשים להגנה. כל מי שמנסה לתקוף את הדורבן מסתכן בפגיעה קשה – קוצי ההגנה הקשים חודרים כמו חיצים לגוף האויב, ונמצאו אפילו נמרים שנהרגו מפגיעת קוצי דורבן.

הדורבן אינו יכול לירות את קוציו. בעת מרוצתו יכולים ליפול קוצים מגופו, ואולי מפה באה המחשבה השגויה הזו. הדורבנים חיים חיי משפחה בזוגות קבועים, ומגדלים את שני גוריהם במערכת מחילות באדמה.

הם פעילים בלילה, וניזונים בעיקר מגאופיטים, כלומר מבצלים, פקעות ושורשים, שהם חופרים מתוך האדמה

גרביל *Gerbillus*

צילום: אייל ברטוב

גרביל *Gerbillus*

בארץ חיים גרביל החולות הנמצא בסכנת הכחדה, וכן גרביל החוף, גרביל דרומי, גרביל הערבה, גרביל זעיר וגרביל סלעים.

בישראל חיים מספר מיני גרבילים, כולם מכרסמים קטנים בגודל עכבר, הפעילים בלילה בשטחים טבעיים, ואינם נמצאים בקרבת מגורי האדם כמו עכבר הבית. הגרבילים ניזונים מצמחים, מזרעים וממעט חרקים. הם מתגוררים במחילה חפורה בעומק האדמה, סמוך לשיחים גדולים. למחילה יש מספר כניסות ויציאות, המאפשרות לדייריה לברוח מהן ואליהן כשהם נמלטים מאויבים. הם נוהגים לעמוד על רגליהם האחוריות כדי לצפות על השטח ולהבחין בטורפים.

רבים מעוניינים לטרוף את הגרביל – דורסי לילה, נחשים ויונקים כגון שועלים ותנים.

הגרביל נוהג לתופף על הקרקע בעזרת רגליו האחוריות כדי להודיע לטורף שהבחין בו, או כדי להרתיע מתחרים. הגרבילים חיים לבדם, ורק בעונת הרבייה הם חיים עם בת זוגם וצאצאיהם – עד 7 גורים בהמלטה.

צילום: אייל ברטוב

קיפוד חולות

Hemiechinus

קיפודיים

Erinaceidae

ארוכות שמאפשרות לו לרוץ במהירות של 12 קמ"ש. הוא פעיל בעיקר בשעות בין הערביים, ובשעות היום הוא שוהה במחילות שהוא חופר מתחת לשיחים גדולים. הנקבה ממליטה במחילה מגור בודד ועד 5 גורים. בחורף קיפוד החולות נמצא בתרדמה ומתעורר כל מספר ימים לשם עשיית צרכים מחוץ למחילה, אך אינו אוכל דבר ושב לישון.

הקיפודים שייכים לסדרת אוכלי החרקים במחלקת היונקים. קיפוד החולות הוא הקטן בין שלושת מיני הקיפודים החיים בארץ, ומשקלו בסביבות 270 גרם. שני המינים האחרים הם קיפוד מצוי וקיפוד מדבר. הקיפוד המצוי נפוץ יותר בישראל, ואפשר לפגוש אותו בישראל בצפון ובמרכז. משקלו הממוצע 500–600 גרם.

קיפוד החולות חי לאורך מישור החוף, בחולות ובאדמות קלות מקיסריה ועד הנגב. בעקבות תנופת הבינוי והתרחבות שטחי החקלאות הוא נדחק על ידי הקיפוד המצוי שמסתדר טוב ממנו בשכנות לאדם. קיפוד החולות מוגדר כיום כמין בסיכון, ונכחד מאזורים רבים במישור החוף. אוזניו הגדולות עוזרות לו באיתור טרפו הנע על החולות. הוא ניזון בעיקר מחרקים וחלזונות, יכול לטרוף גם מכרסמים קטנים וזוחלים, ומגוון את מזונו בפירות ובעלים. בעת סכנה הוא נוטה לברוח בריצה, ואילו שני מיני הקיפודים האחרים נוטים יותר להתכדרר. יש לו רגליים

שוטל מצוי

Vulpes vulpes

צילום: אייל ברטוב

שועל מצוי

Vulpes vulpes

טורפים גדולים מהם, כמו זאבים, צבועים ותנים, וניזונים מסעודתם, כשהם גונבים מהם חלקי טרף באומץ ובזריזות. שועלים עלולים לשאת את מחלת הכלבת, ויש להיזהר משועלים שאינם מפחדים מהאדם.

השועל המצוי הוא טורף קטן ממשפחת הכלביים, משקלו כ-3.5 ק"ג, ואורך גופו כ-60 ס"מ. בארץ חיים שני מיני שועלים נוספים: שועל הצוקים החי במצוקי מדבר יהודה ובנגב, ושועל החולות הנדיר החי בערבה ובדיונות בנגב. השועל המצוי נפוץ בכל הארץ, גם סמוך ליישובים. השועלים חיים בנחלה קבועה ומגינים עליה משועלים זרים. גודל הנחלה משתנה לפי זמינות המזון באותו אזור. בדרך כלל הם חיים בזוגות, אך לפעמים במשפחה יש יותר מנקבה אחת, והנקבות מגדלות את גוריהן יחדיו. השועל המצוי חי במחילה חפורה שבסופה חדר גורים מרופד בעשב. מספר הגורים בהמלטה 3 עד 5, ושני ההורים מטפלים בהם. בגיל חודשיים-שלושה הגורים נגמלים מהנקה, וההורים צדים ונושאים עבורם טרף למאורה. מזונם של השועלים מגוון. הם טורפים בעלי חיים קטנים מהם, ניזונים גם מהרבה פירות וירקות עונתיים, ומרבים באכילת פגרים. פעמים רבות השועלים עוקבים אחר

צילום: אייל ברטוב

קרפדה ירוקה

Bufo viridis

קרפדה ירוקה

Bufotes viridis

הקרפדה הירוקה היא אחת משמונה מיני הדו-חיים החיים בישראל. תפוצתה רציפה ממרכז הנגב צפונה, והיא חיה גם באזורי מדבר מבודדים ובשטחים חקלאיים בערבה. מזונה מורכב מפרוקי רגליים יבשתיים שהיא תופסת בזריזות בלשונה. היא ניזונה גם מחרקים מעופפים כדוגמת זבובים, שפיריות ושפריריות. עורה של הקרפדה מכוסה בבלוטות המפרישות רעל חלבי בעל ריח חריף שמגן עליה ממרבית הטורפים. מי שאינו נרתע מהרעל הם נחשי המים שעמידים לרעל, והם הטורף העיקרי של הקרפדות, וכן מיני אנפות שטורפות קרפדות צעירות וראשנים.

בעונת הרבייה בחורף הנקבות נמשכות לקרקורי הזכרים. לאחר ההזדווגות הנקבה מטילה שרשראות ביצים במקווי מים – נחלים רדודים, שלוליות וביצות. אורך שרשראות הביצים של הקרפדה מגיע עד 12 מטר, ויש בהן כ-7,000 ביצים. מהביצים בוקעים ראשנים שחורים, ולאחר גלגול שבמהלכו צומחות להם בהדרגה רגליים, הם נראים ממש

כמו הבוגרים, רק בגודל של 1–2 ס"מ, ובתוך שנה הם מגיעים לגודל מלא של 4–6 ס"מ. בקיץ הקרפדה מתחפרת בקרקע ובמחילות לחות וקרירות.

למרות תנועתה המגושמת על הקרקע, הקרפדה חיה ביבשה (היא תלויה במים רק לצורך רבייה) ופעילה בעיקר בלילה. אם תראו דו-חי פעיל במים ביום, סביר שזו צפרדע הנחלים. היא גדולה יותר, מעבירה את רוב חייה בתוך המים ופעילה בעיקר ביום. כמו כן, על הקרקע תנועתה זריזה.

